

Edwina Hagen, **President van Nederland. Rutger Jan Schimmelpenninck (1761-1825)**
(Amsterdam: Balans, 2012, 357 pp., ISBN 978 94 6003 307 0).

‘Persoonlijke details geven niet alleen de nodige context aan een biografisch verhaal, ze mogen daarin eigenlijk niet ontbreken’, aldus Edwina Hagen in de proloog van *President van Nederland*, de biografie van Rutger Jan Schimmelpenninck. Volgens haar kan het ogenschijnlijk persoonlijke ‘evengoed iets zeggen over de mores van de toenmalige politieke cultuur’ (19). Hagen (1967), universitair docente cultuurgeschiedenis aan de Vrije Universiteit Amsterdam, streefde er dan ook niet naar het politieke doen en denken van de Bataafse staatsman zo uitvoerig en gedetailleerd mogelijk in beeld te brengen. Haar doel was veeleer om aan de hand van zijn levensgeschiedenis na te gaan hoe er omstreeks 1800 politiek werd bedreven, met bijzondere aandacht voor informele machtsuitoefening, uiterlijk vertoon en zelfrepresentatie.

Schimmelpennincks razendsnelle carrière laat zich eenvoudig samenvatten. In 1761 te Deventer geboren als zoon van een doopsgezinde wijnkoopman vestigde hij zich, na zijn rechtenstudie aan de Leidse hogeschool, in 1784 als advocaat in Amsterdam. Al sinds het begin van de jaren tachtig had hij in woord en daad blijk gegeven van zijn Patriotse overtuiging, en ook na de Oranjerestauroatie van 1787 zette hij zijn politieke activiteiten voort. Bij de omwenteling van januari 1795 trad hij direct als ‘moderaat’ en pragmatisch politicus op de voorgrond, eerst als voorzitter van het provisionele stadsbestuur van Amsterdam en in 1796-1797 als representant in de Nationale Vergadering. Hij viel er op door zijn redenaarstalent. Vanaf 1798 was Schimmelpenninck Bataafs gezant in Parijs, en in 1801-1802 vertegenwoordigde hij zijn land tijdens de vredesonderhandelingen in Amiens tussen Frankrijk en zijn bondgenoten enerzijds en Groot-Brittannië anderzijds. Het gezantschap in Londen dat hem vervolgens te beurt viel, zou door het opnieuw uitbreken van de oorlog slechts een half jaar duren.

Bij Napoleon stond Schimmelpenninck inmiddels hoog aangeschreven, terwijl de Bataafse diplomaat zelf ronduit ‘gefascineerd’ was door de Franse heerser; het woord ‘idolaat’ gebruikt Hagen liever niet (136). Hij sprak graag en veel over ‘de grote man’ en begon allengs diens houding en gebaren te imiteren. Napoleon stond er op dat hij in 1803 de nieuwe Bataafse ambassadeur in Parijs werd. Als lid van het *corps diplomatique* aldaar was hij door zijn talenkennis, welsprekendheid, *esprit* en tact geheel op zijn plaats. Toen Napoleon uit ontevredenheid over de krachteloosheid van het twaalfkoppige

Staatsbewind een eenhoofdig bestuur in de Bataafse Republiek wilde vestigen, werd Schimmelpenninck in 1805 als vanzelf het nieuwe staatshoofd met de opgepoetste titel 'raadpensionaris'. Zelf was hij liever 'president' geweest, omdat hij zichzelf zag als een Nederlandse Washington. De goede verstandhouding met de Franse keizer verhinderde niet dat zijn bewind slechts dertien maanden zou duren. Door een koerswijziging in Napoleons internationale politiek moest de raadpensionaris al in juni 1806 plaatsmaken voor een koning. Schimmelpennincks snel afnemende gezichtsvermogen kon hiervoor als reden dienen. Deze handicap belette hem overigens niet om vóór zijn dood in 1825 nog zitting te nemen in Napoleons Senaat en in Willem I's Eerste Kamer.

Centraal in Hagens cultuurhistorische biografie staat Schimmelpennincks relatie met zijn echtgenote Catharina Nahuys, die hem gedurende zijn gehele carrière trouw, bekwaam en bovenal publiekelijk zichtbaar terzijde stond. Samen vormden zij een goed op elkaar ingespeeld en daardoor uitermate succesrijk politiek koppel: Een soort 'Nederlandse Clintons' *avant la lettre* noemde het *Historisch Nieuwsblad* (nr. 11, 2012) hen eerder. Evenals Schimmelpennincks vorige biografen, Theun de Vries (1941) en Leonard Plemp van Duiveland (1971), heeft ook Hagen gebruikgemaakt van de circa 180 bewaard gebleven brieven die 'Lieve Schimmel' en 'Lieve Cateau' tussen 1787 en 1805 met elkaar wisselden. Maar terwijl haar voorgangers deze correspondentie in hoofdzaak voor de politieke werkzaamheden van hun held benutten, heeft Hagen hieruit vooral de vele persoonlijke mededelingen gebruikt. Het heeft geleid tot een bijzonder originele biografie, waarin de echtgenote niet – zoals te vaak gebeurt – nu en dan uit de schaduw van haar man naar voren treedt, maar zich steeds in het volle licht naast hem bevindt. Mevrouw Schimmelpenninck was Nederlands eerste *First Lady*. Op dit feit wordt in het boek weliswaar bij herhaling gewezen, maar het in historisch opzicht volstrekt unieke karakter van haar optreden had een diepgravender en samenhangender uiteenzetting verdiend, in ieder geval meer dan de wat terloopse observatie bij het staatsieportret dat Hodges van haar maakte (237). Catharina's publieke rol was bijvoorbeeld vele malen groter dan die Napoleons echtgenote Joséphine de Beauharnais in Frankrijk mocht spelen.

Mevrouw Schimmelpennincks in het oog springende optreden leidde uiteraard – het is en blijft Nederland – tot kritiek: de 'raadpensionarisse' zou het te hoog in de bol hebben, was buitensporig ijdel, bemoeide zich met de politieke besluitvorming en leek haar voorgangster prinses Wilhelmina van Pruisen na te apen. Hagen herleidt deze verwijten tot 'de grote onbekendheid van haar tijdgenoten met de rol die zij als politieke pionierster probeerde te vervullen' (252). Nu is de grens tussen het noodzakelijke en het excessieve in dit geval misschien moeilijk te trekken, maar vast staat wel dat het echtpaar Schimmelpenninck welbewust probeerde zijn precedentloze staatkundige positie op een nieuwe wijze vorm te geven. Al tijdens zijn Parijse ambassade toonde Schimmelpenninck 'op een bijna onnederlandse wijze' (172) zijn voorliefde voor representatie en decorum en wist hij 'zichzelf als een succesvol "merk" neer te zetten' (151). Tijdens zijn raadpensionarisschap werd deze neiging alleen maar sterker en stak hij veel tijd en energie in het cultiveren van zijn publieke persoonlijkheid.

Schimmelpennincks critici laakten in deze zelfrepresentatie vooral de quasi-monarchale pretenties. Hagen brengt dit – volgens haar terechte, maar onvermijdelijke – verwijt meermaals in haar boek ter sprake, maar lijkt meer geïnteresseerd in een geheel ander aspect van zijn *imagebuilding*. Vaker nog wijst zij namelijk op ‘het eigentijdse opkomende gevoelige internationale ideaal van mannelijkheid’ (299) dat Schimmelpenninck zou hebben nagestreefd. De ideologische functie van mannelijkheid is een actueel onderzoeksthema dat door Hagen enthousiast wordt omarmd, maar niet in ieder opzicht overtuigend wordt toegepast. Te nadrukkelijk en soms nogal geforceerd dringt zij haar hoofdpersoon in de rol van ‘de nieuwe gevoelige man’ met zijn ‘licht romantische, zachte *look*’ (235). Vooral de manier waarop zij dit ‘leest’ in de portretten die Schimmelpenninck van zichzelf liet vervaardigen, doet subjectief aan, want hoe beredeneerd haar interpretatie ook moge zijn, ondubbelzinnig is zij niet. Ook de tegenstelling tussen Schimmelpenninck als ‘zachtmoedig zonder zwakheid’ (243) enerzijds en ‘de robuuste mannelijkheid van de kleine autoritaire Franse Keizer’ (229) anderzijds is een lastig te verdedigen constructie (Vergelijk B. Foucart, *Les clémences de Napoléon* (2004)).

Dit punt van kritiek doet niets af aan de lof die deze levensbeschrijving door de gekozen invalshoek verdient. Door van *President van Nederland* als het ware in het voetspoor van Christopher Hibbert een ‘personal history’ te maken introduceert Hagen een Brits subgenre in Nederland, namelijk dat van de ‘political biography with the politics left out’. In samenhang hiermee acht zij zich ook zelf verwant aan de Angelsaksische traditie, want door niet te streven naar volledigheid, maar Schimmelpennincks levensverhaal te vertellen vanuit één bepaalde optiek laat zij ruimte voor weer een volgende biografie (303).

A.J.C.M. Gabriëls, Huygens Instituut voor Nederlandse Geschiedenis - KNAW